7.5.2025 *Dnro: 303/D.a.4/2025*

Eduskunnan Perustuslakivaliokunta

Viite: Eduskunnan perustuslakivaliokunnan asiantuntija- / lausuntopyyntö 4.4.2025 hallituksen esityksen HE 100/2023 johdosta

Asia: Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä (HE 100/2023) eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta, annettujen lausuntojen johdosta

Johdanto

Eduskunnan Perustuslakivaliokunta on pyytänyt saamelaiskäräjiltä lausuntoa perustuslakivaliokunnalle saamelaiskäräjälaki esityksestä, annettujen lausuntojen johdosta sekä niihin sisältyvistä ja muiden valiokuntien lausunnoista esiin nousseista seikoista.

Saamelaiskäräjät on toimittanut Perustuslakivaliokunnalle hallituksen esityksen HE100/2023 johdosta aiemmin lausuntonsa 16.10.2024 (*773/D.a.4/2024)* sekä 17.1.2025 (*28/D.a.4/2025*). Mainituissa lausunnoissa on jo otettu kantaa useisiin nyt käsiteltävissä lausunnoissa esiin nousseisiin seikkoihin. Asian merkittävyyden ja asiasta annettujen lausuntojen suuren määrän, sekä joidenkin lausuntojen sisältämien virheellisten tietojen johdosta Saamelaiskäräjät katsoo aiheelliseksi nostaa esiin ja korostaa eräitä jäljempänä todettuja tärkeitä huomioita ja johtopäätöksiä annettujen lausuntojen johdosta, mitkä ovat olennaisia lain jatkokäsittelyn ja sen sisällön arvioinnin kannalta.

Perus- ja ihmisoikeusasiantuntijoiden lausunnoissa esiin nostetut seikat

Saamelaiskäräjät pyytää perustuslakivaliokuntaa kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että perustuslakivaliokunnan ydintyön kannalta keskeisten perus- ja ihmisoikeusasiantuntijoiden valiokunnalle esiin nostamissa seikoissa sekä asiantuntijoiden kirjallisissa lausunnoissa on käytännössä poikkeuksetta tuettu nyt käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen hyväksymistä sekä todettu sen olevan perus- ja ihmisoikeusnäkökulman kannalta tärkeä ja välttämätön uudistus, joka on odottanut hyväksymistä jo yli kymmenen vuotta. Toisaalta perus- ja ihmisoikeusasiantuntijat ovat myös todenneet, ettei esityksen hyväksymiselle ole olemassa esteitä. Mainittujen asiantuntijoiden näkökulmasta voimakasta kritiikkiä ei myöskään ole esitystä kohtaan osoitettu.

Joidenkin asiantuntijoiden mukaan esityksen sisältämä vaaliluetteloon ottamista koskeviin päätöksiin liittyvän muutoksenhaun osalta on valituslupakynnystä Korkeimpaan hallinto-oikeuteen pidetty korkeana, mutta ottaen huomioon valituslupajärjestelmän tasapaino suhteessa alkuperäiskansan oikeuteen itse päättää identiteetistään ja jäsenyytensä kriteereistä, on järjestely kuitenkin hyväksyttävä ja perusteltu sekä täyttää perustuslain tarkoittamat oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytykset. Eräät asiantuntijat, muun ohella ent. eit. tuomari P. Koskelo on käsitellyt lausunnossaan sitä, että vaaliluetteloon ottamista koskevissa asioissa ensivaiheen muutoksenhakuelimenä toimivan Muutoksenhakulautakunnan riippumattomuuden ja päätösvallan osalta esitystä voisi olla mahdollista kehittää arvioimalla tarkemmin sitä, miten lautakunnan riittävä riippumattomuus saataisiin

Saamelaiskulttuurikeskus Sajos Tel. +358 (0)10 839 3100
FIN-99870 Inari
www.samediggi.fi etunimi.sukunimi@samediggi.fi

varmistettua tilanteissa, joissa joko puheenjohtaja tai puheenjohtajan sijaisena toimiva lautakunnan lakimiesjäsen olisivat estyneitä ottamaan osaa lautakunnan käsittelyyn ja enemmistön muodostaisivat lautakunnan maallikkojäsenet. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan tässä tarkoitettu tilanne ei todellisuudessa vaaranna lautakunnan riippumattomuutta, koska lautakunnan jäsenistä kukaan ei edusta lautakunnan työssä muita organisaatioita tai ryhmittymiä, vaan esityksen mukaan lautakunnan jäsenet valitaan asiantuntemuksensa perusteella, ei intressiryhmien osoittamina, ja lautakunta myös toimii itsenäisesti ja on sekä muodollisesti että myös faktuaalisesti riippumaton. Mikäli perustuslakivaliokunta kuitenkin pitää tässä tarkoitettua kritiikkiä aiheellisena, ei Saamelaiskäräjät vastusta lautakunnan riippumattomuuden kehittämistä esimerkiksi siten, että riittävillä varajäsen järjestelyillä varmistettaisiin se, että jotta lautakunnan päätösvaltaisessa kokoonpanossa ei syntyisi tilanteita, joissa ns. maallikkojäsenet muodostaisivat lautakunnan enemmistön.

Perustuslakivaliokunnan liikkumavara mietintövaliokuntana

Perustuslakivaliokunta on ainakin ns. perusoikeusasiantuntijoille osoittamassaan lausuntopyynnössä pyytänyt asiantuntijoita ottamaan kantaa siihen, millainen liikkumavara valiokunnalla mietintövaliokunnan roolissa kyseessä olevan esityksen suhteen on. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan esitystä ei tule muuttaa hallituksen esityksen sisältöön nähden siten, että esityksen sisältö saamelaisten ja saamelaiskäräjien kannalta heikentyisi esityksen mukaisesta. Ns. liikkumavaran suhteen on huomioitava se, että Saamelaiskäräjät on hyväksynyt esityksen nimenomaan hallituksen esityksen muodossa. Koska Suomen hallitus on muun muassa antamalla eduskunnalle esityksen, jossa kansainvälisen oikeuden mukaan tunnustetaan alkuperäiskansan itsemääräämisoikeus, on selvää, että esitystä ei voida muuttaa vastoin saamelaisten virallisen edustuselimen Saamelaiskäräjien kantaa. Mikäli esitystä muutettaisiin muutoin kuin vähäisten teknisluonteisten kysymysten osalta, edellyttäisi se siten myös saamelaiskäräjien hyväksyvän muutokset.

Perusoikeusasiantuntijat ovat ns. liikkumavaraa koskevan kysymyksen osalta olleet hyvin yksimielisiä ja yksiselitteisiä siitä, että valiokunnan liikkumavaraa ei käytännössä ole muutoin kuin saamelaisten kannalta esitettyä parempien ratkaisuiden suuntaan, kuten mm. professori Mäenpää valiokunnalle häntä kuultaessa totesi.

Esityksen liikkumavaran suhteen Saamelaiskäräjät viittaa myös professori Scheininin lausunnossaan toteamaan,

> *Kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ja ihmisoikeussopimusten kansainvälisten valvontaelinten ratkaisut jättävät Suomelle liikkumavaraa saamelaiskäräjälain säännösten yksityiskohtaisen muotoilemisen suhteen, kunhan mahdolliset muutokset hallituksen esitykseen eivät miltään osin loukkaa Suomen kansainvälisiä velvoitteita ja lisäksi saavuttavat Suomen omassa lainsäädännössään tunnustaman saamelaisten valtakunnallisen edustuselimen, Saamelaiskäräjien hyväksynnän.*

Ylimpien laillisuusvalvojien huomiot

Ylimmistä laillisuusvalvojista valtioneuvoston oikeuskansleri T. Pöysti on lausunnossaan ollut esityksen suhteen huomioissaan varovaisen positiivinen, todeten muun ohella, että ”esityksen tavoitteet ovat perusteltuja ja ne ovat perusteltuja myös oikeuskanslerin harjoittaman laillisuusvalvonnan ja ratkaisukäytännön näkökulmasta”. Sen sijaan eduskunnan apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin on Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan esittänyt hallituksen esityksestä myös jäljempänä viitattua epäoikeutettua tai perusteetonta kritiikkiä.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies Sakslin on lausunnossaan todennut muun ohella seuraavaa:

> *Esityksessä on katsottu, että 3 §:n muutoksella ei olisi muilta osin vaikutuksia vaaliluetteloon merkittyjen henkilöiden oikeusasemaan, sillä tälläkään hetkellä merkintä vaaliluettelossa ei tuo muita oikeuksia. Olen esityksessä esitetyn kanssa eri mieltä. Voimassa oleva saamelaiskäräjälaki muodostaa yhdessä perustuslain saamelaisten perusoikeussäännöksen (17 §:n 3 momentin) ja itsehallintosäännöksen (121 §:n 4 momentin) kanssa kokonaisuuden, johon saamelaisille kollektiivisesti turvatut oikeudet perustuvat.*
>
> *Voimassa oleva saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmä on ainoa lainsäädännössä esitetty määritelmä, jonka perusteella on ollut mahdollista arvioida, onko yksilö oikeutettu käyttämään saamelaisille kollektiivisesti turvattuja oikeuksia. Hallinto- ja muutoksenhakuviranomaistoiminnassa saamelaisten kollektiivisten oikeuksien käyttö on edellyttänyt ja voi edelleen edellyttää yksilötasoista saamelaisuuden arviointia. Esimerkiksi kalastukseen, saamelaisten perinteisen elinkeinon harjoittamiseen liittyen, arviointia tehtiin Lapin käräjäoikeuden käsiteltävänä olleissa luvatonta kalastusta koskevissa asioissa (6.3.2019,19/109280 ja 19/109281)*
>
> *Vaikka hallituksen esityksen perusteluissa on tähdennetty, ettei vaaliluetteloa tule pitää luettelona siitä, ketkä Suomessa ovat saamelaisia, pidän mahdollisena, että vaaliluettelo voi lain voimaantulon jälkeen tosiasiassa toimia perustana yksittäisen henkilön pääsylle alkuperäiskansan jäsenille kuuluviin oikeuksiin tai palveluihin.*

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen edellä siteeratut näkemykset perustuvat virheellisiin tietoihin. Saamelaiskäräjien vaaliluettelon tietoja ei ole voitu, eikä voida käyttää muuhun kuin saamelaiskäräjävaalien järjestämiseen, koska mainittujen tietojen käyttö muihin tarkoituksiin on saamelaiskäräjistä annetun lain 23b §:ssä nimenomaisesti kielletty. Tähän periaatteeseen ei ole esitetty muutosta nyt käsiteltävänä olevassa säädösehdotuksessa. Sen seikan suhteen oikeusasiamies sen sijaan on oikeassa, että saamelaisille kollektiivisesti kuuluvien oikeuksien käytön ja kohdentumisen suhteen tulevaisuudessa voi olla tarve luoda järjestelmä henkilön saamelaisuuden osoittamiseksi. Nykyisen lain tai ehdotetun lain mukaan tällainen arviointi ei kuitenkaan voi pohjautua Saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, eivätkä viranomaiset voi lain mukaan vaatia Saamelaiskäräjiltä vaaliluettelon tietoja henkilön saamelaisuuden arvioimiseksi lain nimenomaisesta kiellosta johtuen. Saamelaiskäräjien tiedossa ei myöskään ole yhtään tapausta, jossa viranomaiset olisivat pyrkineet hankkimaan vaaliluettelon tietoja Saksliniin viittaamiin tarkoituksiin, joten Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan apulaisoikeusasiamiehen huomiot tähän kokonaisuuteen liittyen eivät perustu tosiasioihin. Toisaalta on huomattava, että nyt käsiteltävänä olevan saamelaiskäräjälain mukaan ei ratkaista mitään aineellisiin oikeuksiin liittyviä kysymyksiä.

23.4.2025 antamassaan lisälausunnossa apulaisoikeusasiamies on myös todennut, että ”henkilön saamelaisuuden määrittelyllä voi olla vaikutuksia myös poronhoitoon.” Saamelaiskäräjät toteaa, että väite on nykyisen poronhoitoon liittyvän lainsäädännön voimassa ollessa perusteeton. Poronhoitolain perusteella saamelaisella poronhoitajalla ei ole Suomessa sen laajempia oikeuksia kuin muillakaan poronhoitajilla. Sen sijaan saamelaisten kotiseutualueen asema on myös poronhoidon osalta joiltain osin erilainen kuin muun poronhoitoalueen (muun muassa porojen aiheuttamien vahinkojen korvausvastuun osalta). Mainitut erot eivät kuitenkaan liity siihen, onko alueella poronhoitajana toimiva henkilö itsessään saamelainen vai ei. Tältä osin apulaisoikeusasiamiehen huomio on virheellinen.

Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan ei ole myöskään asianmukaista, että apulaisoikeusasiamies tuo esiin nyt käsiteltävänä olevan saamelaiskäräjälain uudistamista tarkoittavan esityksen käsittelyn yhteydessä asiaan liittymättömiä seikkoja, kuten edellä viitatussa lisälausunnossa esiin tuotu kritiikin omainen maininta Saamelaisalueen koulutuskeskuksen (SAKK) yksittäisen kurssin perumisesta tai perumisen mahdollisesta vaikutuksista esimerkiksi nk. metsäsaamelaisten asemaan. Saamelaiskäräjillä ei ole sen kaltaista vaikutusmahdollisuutta SAKK:n toimintaan, että se voisi edes halutessaan estää jonkin kurssin toteutumisen, Asia ei muutoinkaan liity nyt käsiteltävänä olevaan lakiehdotukseen. Apulaisoikeusasiamies on myös muilta osin nostanut esiin muun ohella nk. metsäsaamelaisiin ryhmänä liittyviä seikkoja, jotka ovat aiheuttaneet eri yhteyksissä erimielisyyttä. Nämä seikat eivät Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan liity nyt käsiteltävänä olevaan esitykseen, eikä niitä ole mahdollista ratkaista saamelaiskäräjistä annettua lakia muuttamalla. Saamelaiskäräjät kuitenkin pyytää valiokuntaa kiinnittämään huomiota näiden kysymysten osalta esimerkiksi professori Veli-Pekka Lehtolan tai apulaisprofessori Tapio Nykäsen valiokunnalle toimittamiin asiantuntijalausuntoihin, jotka auttavat osaltaan ymmärtämään millaisesta ryhmästä itseään metsäsaamelaisiksi kutsuvassa ryhmässä on kyse.

Edelleen apulaisoikeusasiamies on lausunnossaan todennut, että:

> *Pidän oleellisena puutteena, että vaikutuksia neuvottelumenettelyjen lukumääriin tai neuvottelumenettelyjen ajalliseen kestoon nykytilaan verrattuna ei ole hallituksen esityksessä arvioitu. Näillä vaikutuksilla on merkitystä paitsi saamelaiskäräjien toiminnan resurssoinnin myös saamelaiskäräjien asiantuntemukseen nojaavien viranomaisten toiminnan ennakoitavuuden ja viranomaisprosessien sujuvuuden näkökulmista.*
> *Nyt esitetty neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitteen laajennus todennäköisesti kasvattaa myös tarvetta käydä 9 §:n mukaisia neuvotteluja määrällisesti nykyistä selvästi enemmän ja monivaiheisemmin. Tähän vaikuttavat paitsi soveltamisalan laajentuminen myös velvoitteen muuttuminen lausuntomenettelystä viranomaisten velvollisuudeksi neuvotella pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys tai saada 7 / 15 saamelaiskäräjien suostumus. Saamelaiskäräjien vastattavaksi tulevat myös viranomaisten tiedustelut siitä, onko toiminnalla erityinen merkitys saamelaisille, jotta 9 §:n mukaisen menettelyn tarve voidaan arvioida. On tärkeää, että lain voimaantullessa huolehditaan siitä, että yhteistoiminta ja neuvottelumenettelyyn liittyvien tehtävien, niiden toteuttamisedellytysten ja riittävien voimavarojen tasapaino turvataan.*

Saamelaiskäräjät toteaa, että oikeusasiamiehen huomio muun muassa siitä, että Saamelaiskäräjien riittävästä resursoinnista huolehditaan neuvottelu- ja yhteistoimintamenettelyn käytännön toteuttamiseen liittyen on perusteltu. Toinen erittäin merkittävä tähän kokonaisuuteen vaikuttava seikka kuitenkin on se, että jotta 9 §:n neuvotteluprosessit saadaan käytännössä sujuviksi ja joutuisiksi, on riittävien resurssien lisäksi varmistuttava siitä, että neuvotteluja käyvät viranomaiset huolehtivat 9a §:n edellyttämällä tavalla siitä, että saamelaisten oikeudet neuvottelujen ja yhteistoiminnan kohteena olevassa asiassa todellisuudessa huomioidaan riittävästi asian valmistelussa. Mitä paremmin asia on viranomaisen toimesta valmisteltu saamelaisten oikeuksien näkökulmasta, sitä joutuisammin ja parempia lopputuloksia neuvottelu ja yhteistoimintamenettelyn kautta saavutetaan. Saamelaiskäräjien riittävät resurssit ovat siis tärkeä edellytys laadukkaalle ja viivytyksettömälle lopputulokselle, mutta merkittävä vaikutus on myös viranomaistyön laadulla ja sillä, miten hyvin 9 a §:n tarkoittamista edellytyksistä pystytään huolehtimaan viranomaisen valmistelutyön yhteydessä. Saamelaiskäräjälain nykyisen neuvotteluvelvoitteen soveltamisen yhteydessä Saamelaiskäräjien kokemuksen mukaan kaikkein merkittävin syy siihen, miksi 9 §:n

tarkoittamien neuvotteluprosessien ajallinen kesto joissain tapauksissa on pitkittynyt, on se, että neuvottelujen osapuolena olleella viranomaisella ei ole ollut tarvittavaa osaamista, riittäviä resursseja tai tahtoa huolehtia saamelaisten oikeuksien toteutumisesta kyseessä olevaa hanketta suunniteltaessa ja valmisteltaessa. Usein näissä tilanteissa vilpitöntä tahtoa yhteistyölle tai yhteisymmärryksen saavuttamiseksi ei ole ollut. Toisinaan voi myös olla se tilanne, että Saamelaiskäräjillä on samanaikaisesti käsiteltävänään useita laajoja hankkeita, jotka Saamelaiskäräjillä ovat samojen henkilöiden hoidettavana. Tyypillisesti yhden tehtäväalueen asioista Saamelaiskäräjillä vastaa yksi tai enintään kaksi henkilöä. Tästä johtuen on selvää, että tällaisissa tilanteissa Saamelaiskäräjien työmäärästä ja resurssivajeesta johtuen asioiden käsittelyn vaatimat ajat pitenevät. Asioiden sujuvan käsittelyn varmistamiseksi hallituksen esityksen yhteydessä on esitetty lisäystä Saamelaiskäräjien resursseihin nimenomaan neuvottelu- ja yhteistoimintamenettelyyn liittyvän kasvavan työmäärän edellyttämällä tavalla. Saamelaiskäräjät on myös samaa mieltä lausunnoissa esitystä lain toimivuuden seurannasta. Lain voimaantulon jälkeen sen toimivuutta ja riittävyyttä on syytä tarkastella ja tässä yhteydessä kiinnitettävä huomiota myös siihen, ovatko ehdotetut resurssilisäykset olleet riittäviä ehdotuksen sisältämien uudistusten toteuttamiseksi.

Apulaisoikeusasiamies on lisäksi todennut neuvottelumenettelyn suhteesta erityislakien velvoitteisiin nähden seuraavaa;

> *Nähdäkseni ehdotuksen perusteella eri lakien sisältämien menettelysäännösten välinen suhde jää epäselväksi. Mikä on yhteistoimintavelvoitteen suhde jo oleviin saamelaisten oikeuksia koskeviin selvitys- ja neuvotteluvelvoitteisiin esimerkiksi kaivoslain (621/2011)) 38 §:ssä (L 505/2023) tai poronhoitolain (848/1990) 53 §:ssä säädettyyn taikka muihin erityisesti ympäristölainsäädäntöön sisältyviin lausunto- ja vuorovaikutusmenettelyihin? Kun otetaan huomioon, että saamelaiskäräjälain 9 §:ssä säädetyn yhteistoimintavelvoitteen toteuttaminen on edellytys viranomaisen päätöksentekomenettelyn lainmukaisuudelle, olisi tärkeää säädöksessä selkiyttää 9 §:n suhdetta muuhun lainsäädäntöön siten, ettei myöskään synny päällekkäisiä lausuntopyyntö- ja neuvottelumenettelyjä.*

Tältä osin Saamelaiskäräjät huomauttaa, ettei nykyinen kaivoslain 38 §:n säädösteksti ei ole ristiriidassa tässä esityksessä tarkoitetun neuvottelu- ja yhteistoimintavelvoitteen sisällön kanssa. Kaivoslain 38 §:n yhteydessä on säädetty eräiltä osin tarkentavasti tässä yhteydessä toteutettavan yhteistyön sisällöstä ja muilta osin viitattu saamelaiskäräjälain 9 §:n sisältöön.
kaivosmineraaleja sisältävän esiintymän etsintää ja hyödyntämistä sekä valtion maa- ja vesialueilla tapahtuvaa kullanhuuhdontaa koskien on 9 §:n neuvotteluvelvoitteen osalta säädetty lain 9§:n soveltamisala luettelon 3. kohdassa sekä nykyisen, että ehdotetun uuden lain sisällössä. Saamelaiskäräjät ei siten ole samaa mieltä apulaisoikeusasiamiehen kanssa neuvottelu- ja yhteistoimintamenettelyn suhteen epäselvyydestä kaivoslain 38 §:ään nähden.
Mitä tulee apulaisoikeusasiamiehen viittaukseen poronhoitolain 53 §:n tarkoittamasta neuvotteluvelvoitteesta, huomauttaa Saamelaiskäräjät, ettei kyseinen lainkohta velvoita viranomaisia neuvottelemaan Saamelaiskäräjien vaan paliskuntien kanssa, eikä tämäkään huomio siten ole perusteltu.

Muita keskeisiä lausunnoissa esiin tuotuja seikkoja, ja Saamelaiskäräjien huomioita keskeisiin asioihin liittyen

Vaaliluettelon kielikriteerin soveltaminen ja siihen liittyvä näyttökynnys

Kielikriteerin ja siihen liittyvän näytön arvioimisen osalta Saamelaiskäräjät viittaa tammikuussa valiokunnalle antamaansa kirjalliseen lausuntoon (28/D.a.4/2025). Saamelaiskäräjät painottaa, että suullisissa asiantuntijakuulemisissa useat perusoikeusasiantuntijat totesivat, että Saamelaiskäräjien lausunnossa kuvattu tapa ensimmäisen kielen arvioimiseen on riittävä.
Ehdotettu seitsemänjäseninen vaalilautakunta varajäsenineen on laaja tietopankki saamelaisuudesta ja arkistonsa laajan asiakirjapohjan, sukuverkostojensa sekä yhteisöjensä kautta se pystyy perinteistä tietotaitoa hyödyntäen kattavasti ja kokonaisvaltaisesti arvioimaan näyttöä henkilön ensiksi opitusta kielestä. Vaalilautakunta on siltä vaaditun asiantuntemuksensa perusteella parhaassa asemassa arvioimaan sille esitetyn näytön henkilön ensiksi opitusta kielestä. Saamelaiskäräjät toivoo myös, että valiokunta huomioi professori Lehtolalta saadun kirjallisen ja suullisen selvityksen vuoden 1963 väestötieteellisen selvityksen kattavuudesta ja luotettavuudesta.

Muut lausunnonantajat

Muita asiassa keskeisiä toimijoita on lausunnonantajissa varsin runsas joukko. Saamelaiskäräjät viittaa tältä osin yleisesti muun muassa keskeisten sidosryhmiensä, kuten Metsähallituksen ja suurimpien saamelaisjärjestöjen lausuntoihin, joissa kaikissa pidetään hanketta tärkeänä, kannatettavana sekä kiireellisenä ja kommentoidaan esityksen sisältöä myönteisesti tai vähintään neutraaliin sävyyn. Valtakunnallisten toimijoiden joukosta esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu on ansiokkaasti tiivistänyt esityksen kaikkein olennaisimman sisällön ja vaikutukset oman lausuntonsa alkuun[1], ja joihin huomioihin Saamelaiskäräjien on helppo yhtyä.

Lausunnon antajien joukossa esitys on saanut osakseen myös kritiikkiä, kuten kaikki tähänastiset esitykset saamelaiskäräjistä annetun lain uudistamiseksi. Voimakasta kritiikkiä esitys on kuitenkin saanut lähinnä tahoilta, jotka tähänkin asti ovat vastustaneet käytännössä kaikkea saamelaisten oikeusaseman ja Saamelaiskäräjien toiminnan ja resursoinnin kehittämistä. Kysymyksessä on laaja ja monimutkainen asia, jota ei ole mahdollista ratkaista siten, että kaikki mahdolliset tahot olisivat lopputulokseen täysin tyytyväisiä. Vastaavan huomion asiasta on tehnyt myös apulaisprofessori Tapio Nykänen. Alkuperäiskansojen oikeuksiin ja asemaan liittyvä kansainvälinen oikeus kehittyy koko ajan ja kansallisen lain suhteen mainittu kehitys varmasti edellyttää myös saamelaiskäräjistä annetun lain jatkokehittämistä tulevaisuudessakin. Tältä osin valiokunnan olisi Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan perusteltua toistaa tulevassa mietinnössään se lähtökohta, jonka valiokunta aikanaan nykyisen saamelaiskäräjälain valmistelun ja silloin valmistellun perusoikeusuudistuksen yhteydessä kirjasi mietintöönsä saamelaisten kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon dynaamisesta

[1] YVV/69/2025 *Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää esitettyä saamelaiskäräjälain uudistusta tärkeänä askeleena alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksien paremmalle toteutumiselle Suomessa. Sekä Euroopan neuvoston (CM/ResCMN(2020)1) että Yhdistyneiden kansakuntien (CCPR/C/FIN/CO/7, E/C.12/FIN/CO/7) ihmisoikeussopimusten valvontaelimet ovat Suomea koskevissa suosituksissaan toistuvasti nostaneet esiin tarpeen alkuperäiskansa saamelaisten itsemääräämisoikeuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelinten suositukset ovat koskeneet erityisesti vaaliluetteloon merkitsemisen kriteerejä sekä alkuperäiskansan vapaan ja tietoon perustuvan ennakkosuostumuksen hankkimista alkuperäisäkansaa koskevissa asioissa. Valtuutettu katsoo, että ehdotettu lakiesitys edistäisi näiden tavoitteiden toteutumista. Lakiesitys vahvistaa alkuperäiskansa saamelaisten itsemääräämisoikeutta omaa kieltä ja kulttuuria* koskevissa asioissa. *Lain muutoksilla vastataan myös* YK:n ihmisoikeuskomitean 2019 (CCPR/C/124/D/2668/2015 ja CCPR/C/124/D/2950/2017) ja rotusyrjinnän vastaisen komitean 2022 (CERD/C/106/D/59/2016) antamissaan ratkaisuissa esiintuomiin ihmisoikeusloukkauksiin saamelaiskäräjien vaaliluetteloon merkitsemistä koskevissa asioissa.

luonteesta ja siitä, että mainittua itsehallintoa on tarkoitus jatkuvasti kehittää erityislainsäädännön osittaisuudistusten yhteydessä.

Lisäksi Saameleiskäräjien näkemyksen mukaan valiokunnan on asiaa käsitellessään syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, että yksikään aiemmin valmistelluista esityksistä saamelaiskäräjälain uudistamiseksi ei ole saavuttanut yhtä yksimielistä kannatusta oikeusoppineiden ja asiassa keskeisten sidosryhmien ja asiantuntijoiden taholta kuin nyt käsiteltävänä oleva esitys. Myös Saamelaiskäräjät on saamelaisten virallisena edustuselimenä antanut esityksen hyväksymiselle historiallisen vahvan tukensa.

Yhteenveto

Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan pääministeri Orpon hallituksen esitys saamelaiskäräjistä annetun lain uudistamiseksi sisältää useita sekä periaatteellisesti, että myös käytännön tasolla merkittäviä ja saamelaisten kannalta positiivisia muutoksia ja lisäyksiä voimassa olevaan lakiin verrattuna. Lakia on yritetty uudistaa jo yli vuosikymmenen ajan, mistä syystä saamelaisyhteiskunnan toiveet ja odotukset uudistuksen läpiviemiseksi ovat korkealla. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan lain uudistaminen on välttämätöntä saamen kieltä ja kulttuuria koskevan itsehallinnon turvaamiseksi ja yhteiskuntarauhan vakiinnuttamiseksi ja luottamuksen rakentamiseksi saamelaisten ja Suomen valtion välille. Saamelaiskäräjät pyytää kunnioittaen eduskunnan perustuslakivaliokuntaa huomioimaan tässä lausunnossa sekä valiokunnalle aiemmin toimittamissaan kahdessa lausunnossa esitetyn ja suhtautuvan myönteisesti esityksen hyväksymiseen eduskunnan täysistunnossa.

Tuomas Aslak Juuso
puheenjohtajan sijainen

Kalle Varis
lakimiessihteeri

(Lausunnosta päätti Saamelaiskäräjien hallitus 7.5.2025)